

Η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α και του Δ.Ε.Ε. για τη δικαστική προστασία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ως κριτήριο έρευνας, ελέγχου αλλά και σύγκλισης Δικαίου και Δικαιοσύνης

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΕΓΛΕΡΗΣ

Δικηγόρος, PhD, Επισκέπτης Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Περίληψη

Η διερεύνηση της πρόσφατης νομολογίας του Δ.Ε.Ε. και του Ε.Δ.Δ.Α. για τη δικαστική προστασία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων διευρύνει συνεχώς το πεδίο εφαρμογής τόσο των άρθρων 6 και 13 της Ε.Σ.Δ.Α., όσο και του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (άρθρα 47-50). Η σχέση «υπεροχής» και άμεσης ισχύος των αποφάσεων των δυο Δικαστηρίων (σε συνδυασμό με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος) δίνουν τα απαραίτητα ερείσματα ελέγχου εθνικών ρυθμίσεων, όσο και διεπιστημονικής προσέγγισης στο ερευνώμενο πεδίο (δικαστική προστασία - πρόσβαση στη δικαιοσύνη). Συμπληρωματικά δε, α) με τη γενική θεώρηση και μελέτη της δικαστικής απόφασης, σαν αυτή να είναι «εμπειρία δικαιοσύνης» και όχι «μηχανιστικό αποτέλεσμα», αλλά και β) με την πρόσθετη «υποχρέωση» για τον έλληνα δικαστή να «εισαγάγει» στη «μείζονα σκέψη του νομικού συλλογισμού» του το ευρωπαϊκό δίκαιο, στοιχεία που μας οδηγούν στον επίκαιρο προβληματισμό για τη σχέση δικαίου (δηλαδή θέσπισης εθνικών νομικών κανόνων) και δικαιοσύνης. Νοείται με στόχο τη διαρκώς επιζητούμενη σύγκλιση και όχι την απόκλιση.

1. Δ.Ε.Ε. και Ε.Δ.Δ.Α.: κοινοί δικαιοίκοι τύποι

1.1 Εισαγωγικά

Τα νομολογιακά δεδομένα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης/ Δ.Ε.Ε. ιδιαίτερα στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της δικαστικής προστασίας - πολύ πριν και από την θέσπιση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, με μια σειρά από τις αποφάσεις του,⁵¹⁶ ήδη από το 1969⁵¹⁷ ανέδειξαν τον πρωτεύοντα ρόλο του Δικαστηρίου σε μια διαδικασία ευρωπαϊκής ενοποίησης που «υλοποιείται μέσα από το δίκαιο» («intergratio sub lege»)⁵¹⁸.

Ακριβώς γιατί το Δ.Ε.Ε. έχοντας υπέρ του το δικαίωμα από την *ad hoc* εντολή για αυθεντική ερμηνεία του δικαίου και με στόχο την ενιαία - ομοιομορφη εφαρμογή του, το «άμεσο» αποτέλεσμα αλλά και την «υπεροχή»⁵¹⁹ του έναντι των εθνικών έννομων τάξεων, συντέλεσε και συντελεί στην ενοποίηση της ευρωπαϊκής έννομης τάξης με βάση το δίκαιο - μιας νέας έννομης τάξης διεθνούς δικαίου - μιας νέας κοινότητας δικαίου.

Το ίδιο καταλυτικός και ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου / Ε.Δ.Δ.Α. στην διαδικασία της «δια του δικαίου» ευρωπαϊκής ενοποίησης, το οποίο ερμηνεύοντας και ουσιαστικά διευρύνοντας το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου / Ε.Σ.Δ.Α. συμβάλλει στη νέα αυτή δικαιοταξία, όπου οι πολίτες μπορούν να ασκούν δικαιώματα και κατά των κυβερνήσεών τους, κάνοντας έτσι μέρος πλέον του εθνικού δικαίου το δίκαιο της Ε.Σ.Δ.Α.

Έτσι το Ε.Δ.Δ.Α. ήδη από το 1960, από την πρώτη του απόφαση⁵²⁰ μέχρι και σήμερα, αναδεικνύεται σε θεματοφύλακα των δικαιωμάτων του ανθρώπου,⁵²¹ καθιστώντας την Ε.Σ.Δ.Α. ένα συνεχώς ανανεούμενο και ιδιαίτερα «ζωντανό» κείμενο.

Και όλα αυτά αποκτούν ιδιαίτερη σημασία σε μια χώρα όπου η νομολογία δεν αποτελεί πηγή δικαίου, ούτε οι αποφάσεις των Δικαστηρίων έχουν ισχύ *erga omnes*, σε μια χώρα όπου η νέα «νομοθετική εξουσία» («πολιτική» και συν-νομοθετούσα Διοίκηση) έχει πια κυριολεκτικά και οριστικά παραδώσει

516. Βλ. αναλυτικά Δέγλερη, 2016, σελ. 19 επ.

517. Με την απόφαση Stauder (C-29/69).

518. Βλ. Σκανδάμη, 1994.

519. Ίσως ορθότερα την «πρόταξη» ή «πρωταρχικότητα» (*la primauté - primacy*), δηλαδή ως κάτι που τελικά «προέχει» και όχι «υπερέχει». Βλ. και αναλυτικά σε Μανιτάκη: 2015, σελ. 317 επ.

520. *Lawless vs Ireland*.

521. Βλ. αναλυτικά σε Αλιβιζάτο 2011, σελ. 636 επ.

τα πρωτεία στην προηγούμενα υποδεέστερη - από τη «σκοπιά» της δημοκρατικής νομιμοποίησης - εκτελεστική εξουσία και μάλιστα σε μια περίοδο όπου διαχέεται πλέον μεγάλη και έντονη αμφισβήτηση για τις κρίσιμες αποφάσεις της Δικαιοσύνης, ιδιαίτερα του Συμβουλίου της Επικρατείας / ΣτΕ, ενός δικαστηρίου που τελικά μάλλον δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στον ιδιαίτερο ρόλο και τις απαιτήσεις ενός «defacto» Συνταγματικού Δικαστηρίου, που πολλοί έσπευσαν να του αναγνωρίσουν και μάλιστα «δικαιωματικά».

Κρίσιμο σημείο η «υποχρέωση» στους δικαστές να υποχωρούν τελικά - αν και μέλη ισόκυρης και ισότιμης εξουσίας - στο «δήθεν» προβάδισμα της «πολιτικής» εξουσίας, ακόμα και όταν «εξόφθαλμα» αυτή αυθαιρετεί και έχει υπερβεί κάθε έννοια δημοκρατικής νομιμοποίησης και νομιμότητας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη σωρηδόν έκδοση Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου / Π.Ν.Π., με διατάξεις εμφανέστατα αντισυνταγματικές, με «ανοιχτή» τη Βουλή, με κατάχρηση της διαδικασίας του κατεπείγοντος, με συστηματική «άρνηση» ελέγχου της συμβατότητας με το ενωσιακό δίκαιο, αλλά που κάνει τελικά να παρουσιάζεται ως αναγκαία, όσο ποτέ άλλοτε, η απαίτηση για ίδρυση και στην Ελλάδα ενός Συνταγματικού Δικαστηρίου.⁵²²

Όταν για παράδειγμα η «συνεχής ειδική» νομοθέτηση αποτελεί το μοναδικό κριτήριο θέσπισης «δικαίου» έχοντας χάσει τον απαιτούμενο γενικό και κανονιστικό του χαρακτήρα, όταν το θεσπιζόμενο δίκαιο διαφέρει του Δικαίου, τότε και οι δικαστικές αποφάσεις συνήθως έχουν ένα μηχανιστικό χαρακτήρα, χωρίς κάθε φορά να είναι αποτέλεσμα «μιας νέας ετυμηγορίας με νέα φρεσκάδα».⁵²³

Όσο και αν παραμένει - σχεδόν σαν σταθερά - ο νομικός ορισμός για τις υποθέσεις ότι: ισχύει ό,τι και για τις νιφάδες του χιονιού: καμία δεν είναι όμοια⁵²⁴ με την άλλη, έτσι οι αποφάσεις των δικαστηρίων έχουν σαν σταθερή βάση ένα πλαίσιο κανόνων και αρχών που δεν μεταβάλλεται, δεν τροποποιείται συνεχώς με απίθανες τροπολογίες σε άσχετα νομοσχέδια ή με Π.Ν.Π., δεν συμπληρώνεται από «ειδικές» και μόνο ρυθμίσεις, όταν η δικαιοσύνη δεν είναι «τυποποιημένη λειτουργία», τότε οι αποφάσεις όταν στηρίζονται σε σταθερό πλαίσιο όπως ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων / Χ.Θ.Δ. και η Ε.Σ.Δ.Α. Τότε ακριβώς διαπλάθουν το δίκαιο και με τη νομολογία τους αυτή τόσο το Δ.Ε.Ε. όσο και το Ε.Δ.Δ.Α. Δίνουν την απαιτούμενη διάσταση «δια

522. Ίσως και σύμφωνα με το αυστριακό πρότυπο του Ανώτατου Συνταγματικού Δικαστηρίου της Αυστρίας (Σύνταγμα Αυστρίας του 1920 - δημιουργήμα Kelsen), τόσο με το κρίσιμο στοιχείο της *erga omnes* απόφασης όσο και με παρεμφερή εφαρμογή της καινοτομίας της ευρύτερης συγκρότησης με νομικούς και όχι μόνο με τακτικούς δικαστές.

523. Βλ. και Derrida 2015, σελ. 44.

524. Βλ. Bix 2007, σελ. 219 επ.

του δικαίου» ανάπτυξης της υπερεθνικής αυτής κοινότητας, ενώ οι αποφάσεις τους παρουσιάζουν στοιχεία σύγκλισης και όχι απόκλισης από την - διαρκώς ζητούμενη - Δικαιοσύνη.

1.2 Η «μεταρρυθμιστική» Συνθήκη - Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και το Δ.Ε.Ε.

Ο στόχος της νέας Συνθήκης της Λισαβόνας (Ε.Ε. C 306 - 17.12.2007) που τέθηκε τελικά σε ισχύ την 1.12.2009⁵²⁵ και δεν περιελάμβανε τα «διακηρυκτικά» στοιχεία της Ευρωπαϊκής Συνθήκης που «ενοχλούσαν» ιδιαίτερα τους ευρωσκεπτικιστές, όπως την αναφορά στη λέξη «Σύνταγμα», την αναφορά σε σύμβολα «κρατικής υπόστασης» δηλαδή: τη σημαία, τον ύμνο της Ευρώπης,⁵²⁶ την ημέρα εορτασμού⁵²⁷ κ.ά., ήταν ουσιαστικά μεταρρυθμιστικός, δηλαδή: να γίνει η Ευρωπαϊκή Ένωση πιο δημοκρατική, πιο αποτελεσματική και πιο ικανή να αντιμετωπίσει «με μια φωνή» τα παγκόσμια προβλήματα.⁵²⁸ Αναμφίβολα η νέα (τότε) Συνθήκη υπήρξε σημαντικό «βήμα προόδου» στην κατεύθυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης, μιας και υιοθέτησε πολλές από τις προβλέψεις του Σχεδίου της Συνταγματικής Συνθήκης, στη διαρκή αυτή αναζήτηση της Ενωμένης Ευρώπης, μιας συλλογικά προτασσομένης συνύπαρξης. Ο δε Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων επισυνάφθηκε τελικά στη Συνθήκη, με τις διατάξεις του να χαρακτηρίζονται ρητά πλέον ως νομικά δεσμευτικές, αποκτώντας έτσι για πρώτη φορά νομική ισχύ και κύρος πρωτογενούς δικαίου,⁵²⁹ με σπουδαίες συνέπειες για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 πρώτο εδάφιο της Συνθήκης της Λισαβόνας Σ.Ε.Ε., ορίστηκε ότι η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο τελευταίος είχε μεν συνταχθεί και υπογραφεί στη Νίκαια στις 7.12.2000 (τεύχος 346/18.12.2000/ της Επίσημης Εφημερίδας Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων) δεν είχε συμπεριληφθεί όμως στα κείμενα

525. Η καθυστέρηση οφείλετο στην ανάγκη διενέργειας και δεύτερου δημοψηφίσματος (2.10.2009) στην Ιρλανδία (θετικού αυτή τη φορά) και στην αναμονή θετικής απόφασης από το Ανώτατο Δικαστήριο της Τσεχίας (11/2009), που τελικά έκρινε ως συνταγματικό το σχετικό κυρωτικό εθνικό της νόμο.

526. Πρόκειται για τη μουσική -χωρίς λόγια- από την 9^η Συμφωνία του Ludwig van Beethoven, που το 1823 μελοποίησε τους στίχους από το ποίημα του Friedrich Schiller «Ode an die Freude» (= Ωδή στη Χαρά) .

527. 9^η Μαΐου.

528. http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/index_el.htm.

529. Βλ. Σαχπεκίδου 2013, σελ. 142 επ.

της ομώνυμης Συνθήκης, ώστε να αποκτήσει νομική ισχύ, με αποτέλεσμα να έχει για αρκετά χρόνια απλά διακηρυκτικό και όχι δεσμευτικό χαρακτήρα.

Με την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας το «κενό» καλύφθηκε και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων απέκτησε νομική ισχύ, όμοια με εκείνη του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου. Δηλαδή ο Χάρτης έχει πλέον το «ίδιο ακριβώς νομικό κύρος» με αυτό των Συνθηκών (άρθρο 6 της νέας Συνθήκης), ενώ αναμφίβολα μετά τη Συνθήκη το Ενωσιακό πια Δίκαιο, που συνεχώς διευρύνεται και εξελίσσεται, οφείλει κατά μεγάλο μέρος την ανάπτυξη του στην εγγυητική λειτουργία του Χάρτη και στη διαρκή προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον νέο πλέον χώρο «ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης», με «κυρίαρχο ρόλο» αυτόν του Δικαστηρίου (Δ.Ε.Κ. / Δ.Ε.Ε.),⁵³⁰ που με τη διαπλαστική νομολογία του διαμόρφωσε την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων σαν γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου.

1.3 Δ.Ε.Ε. και Ε.Σ.Δ.Α.

Ειδικά για τα θεμελιώδη δικαιώματα και την δικαστική προστασία των, το Δ.Ε.Ε. σταθερά διέλαβε -πολύ πριν και τη θέσπιση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων- ότι αυτά αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων εξασφαλίζει το ίδιο το Δικαστήριο, σύμφωνα και με τα προλεχθέντα. Η Ένωση καθοδηγείται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, κατά τρόπο ώστε να μην επιτρέπονται εντός αυτής μέτρα ασυμβίβαστα με τα θεμελιώδη δικαιώματα, που αναγνωρίζονται από τα συντάγματα των κρατών μελών.

530. Το Δ.Ε.Ε. το οποίο μέχρι τη Συνθήκη της Λισαβόνας έφερε την ονομασία Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Δ.Ε.Κ.), ιδρύθηκε το 1952 με τη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα και πέντε έτη μετά, το 1957, κατέστη κοινό και ενιαίο όργανο και των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Το Δ.Ε.Ε. ως δικαιοδοτικό όργανο της ενωσιακής έννομης τάξης δεν τελεί σε ιεραρχική σχέση με τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών, ακόμα και στις περιπτώσεις των προδικαστικών αποφάσεων που εκδίδονται μετά από ερώτημα από τα εθνικά δικαστήρια των κρατών-μελών. Το Δ.Ε.Ε. διασφαλίζει την ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε όλα τα κράτη μέλη της και σύμφωνα με το άρθρο 267 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις, τόσο σχετικά με την ερμηνεία των διατάξεων των Συνθηκών, όσο και σχετικά με το κύρος και την ερμηνεία των πράξεων των θεσμικών ή λοιπών οργάνων ή οργανισμών της Ένωσης. Στους τομείς αυτούς μάλιστα το Δ.Ε.Ε. έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα, δηλαδή την δικαστική «αρμοδιότητα της αρμοδιότητας» (Δ.Ε.Ε. Απόφαση Foto - Frost - της 22.10.1987, C-314/85, σκ. 17-20, Συλλογή 1987, σελ. 4199), γιατί είναι το μόνο αρμόδιο να κηρύξει το αντίσχυρο για τις πράξεις των οργάνων της Ένωσης.

Οι δε διεθνείς συμβάσεις που αναφέρονται στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στην κατάρτιση των οποίων συνεργάστηκαν τα κράτη μέλη ή στις οποίες προσχώρησαν, μπορούν επίσης να παράσχουν «ενδειξεις», ενώ πρέπει και αυτές να λαμβάνονται υπόψη μέσα στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου.

Προς τούτο το Δ.Ε.Ε. αναφέρεται ρητά και στην Ε.Σ.Δ.Α., στις διατάξεις της οποίας κάνει συνεχώς αναφορά,⁵³¹ αναγνωρίζοντας σε αυτή «εξέχουσα θέση» και παρέχουσα κατά τα παραπάνω «ενδειξεις», που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, τονίζοντας ότι δεν επιτρέπονται στο χώρο της Ένωσης μέτρα αντίθετα με το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως αυτά αναγνωρίζονται και διασφαλίζονται με την Ε.Σ.Δ.Α.

Χαρακτηριστικά στην απόφαση της 18^{ης} Ιουνίου 1991, C-260/1989 (EPT), σκ. 41-42 το Δικαστήριο έκρινε ότι: «Σχετικά με το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο οποίο αναφέρεται το ένατο και το δέκατο ερώτημα, πρέπει, κατ' αρχάς, να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, για την τήρηση του οποίου μερμνά το Δικαστήριο. Αυτό εμπνέεται, προς τούτο, από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, καθώς και από τις ενδείξεις τις οποίες παρέχουν οι διεθνείς πράξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, για τις οποίες έχουν συνεργαστεί ή στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη (βλ. ιδίως απόφαση της 14^{ης} Μαΐου 1974, C- 4/73, Nold, Rec. 1974, σ. 491, σκ. 13). Εξέχουσα θέση κατέχει, σ' αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (βλ. ιδίως απόφαση της 15^{ης} Μαΐου 1986, C- 222/84, Johnston, Συλλογή 1986, σ. 1651, σκ. 18)».

Εξ αυτού έπεται ότι, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 13^{ης} Ιουλίου 1989, (C- 5/88, - Wachauf - Συλλογή 1989, σ. 2609, σκ. 19), δεν μπορούν να γίνουν δεκτά στην Κοινότητα μέτρα μη συνάδοντα προς τον σεβασμό των ως άνω αναγνωριζομένων και κατοχυρουμένων δικαιωμάτων του ανθρώ-

531. Απόφαση της 28^{ης} Οκτωβρίου 1975, C-36/1975 (Roland Rutili), σκ. 32: «Θεωρούμενοι συνολικώς, οι περιορισμοί που επιβάλλονται στις εξουσίες των κρατών-μελών όσον αφορά την αστυνόμευση των αλλοδαπών παρουσιάζονται ως ειδική εκδήλωση γενικότερης αρχής καθιερωθείσας με τα άρθρα 8, 9, 10 και 11 της Σύμβασης περί Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 και επικυρώθηκε απ' όλα τα κράτη μέλη, και του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου 4, το οποίο υπογράφηκε στο Στρασβούργο, στις 16 Σεπτεμβρίου 1963, τα οποία ορίζουν, κατά πανομοιότυπο τρόπο, ότι οι επιβαλλόμενοι για τις ανάγκες της δημόσιας τάξης και ασφάλειας περιορισμοί στα εξασφαλιζόμενα με τα προαναφερθέντα άρθρα δικαιώματα δεν μπορούν να υπερβαίνουν τα όρια αυτού που είναι αναγκαίο για τη διασφάλιση των αναγκών αυτών εντός μιας δημοκρατικής κοινωνίας».

που. Κατά την νομολογία του (βλ. αποφάσεις της 11^{ης} Ιουλίου 1985, συνεκδ. C- 60 και C- 61/84, *Cinéthèque*, Συλλογή 1985, σ. 2605, σκ. 26, και της 30^{ης} Σεπτεμβρίου 1987, C- 12/86, *Demirel*, Συλλογή 1987, σ. 3719, σκ. 28), το Δικαστήριο δεν μπορεί να κρίνει, υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μια εθνική ρύθμιση που δεν είναι ενταγμένη στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου. Αντιθέτως, όταν πρόκειται για ρύθμιση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, το Δικαστήριο, εφόσον επιληφθεί προδικαστικώς σχετικής υποθέσεως, υποχρεούται να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που είναι αναγκαία για να μπορέσει αυτό να κρίνει αν η ρύθμιση αυτή συμβιβάζεται με τα θεμελιώδη δικαιώματα, για τον σεβασμό των οποίων μεριμνά το Δικαστήριο, όπως αυτά προκύπτουν ειδικότερα από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου».

Αξιίζει επίσης να αναφερθεί η σχετική κρίση του Δικαστηρίου στην Υπόθεση *Kremzow*⁵³² (C - 299/95) όπου διέλαβε ότι:

- ▶ «Επιβάλλεται εξ αρχής να τονιστεί ότι, κατά πάγια νομολογία (βλ., μεταξύ άλλων, γνωμοδότηση 2/94 της 28ης Μαρτίου 1996, Συλλογή 1996, σ. 1-1759, σκ. 33), τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου, των οποίων την τήρηση διασφαλίζει το Δικαστήριο. Το Δικαστήριο λαμβάνει σχετικώς υπόψη του τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, καθώς και τα στοιχεία που προκύπτουν από τις διεθνείς συμβάσεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη σύναψη των οποίων συνέβαλαν ή στις οποίες προσχώρησαν τα κράτη μέλη. Από την άποψη αυτή η Σύμβαση έχει ιδιαίτερη σημασία.
- ▶ Όπως επίσης έχει διευκρινίσει το Δικαστήριο, δεν επιτρέπονται στο χώρο της Κοινότητας μέτρα ασυμβίβαστα με τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως αυτά αναγνωρίζονται και διασφαλίζονται με τη Σύμβαση (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991, C-260/89, *EPT*, Συλλογή 1991, σ. 1-2925, σκ. 41)».

Με τον τρόπο αυτό το Δ.Ε.Ε., ακόμα και πριν την ενσωμάτωση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο, αναγνώρισε και προστάτευσε ως απόλυτες βασικές γενικές αρχές τα θεμελιώδη δικαιώματα. Τα τελευταία, ως διατάξεις πλέον του ενωσιακού δικαίου, διεισδύουν στο εθνικό μας δίκαιο, διεκδικώντας άμεση εφαρμογή και απόλυτη «υπεροχή» έναντι των κοινών, αλλά ακόμη και των συνταγματικών εθνικών διατάξεων.

532. Δ.Ε.Ε. 29.5.1977, σκ. 14.

Μάλιστα ειδικά για το θέμα αυτό το Δ.Ε.Ε. επεσήμανε στις 26.2.2013, στην υπόθεση Melloni (C-399/2011):

- ▶ «... κατά πάγια νομολογία, δυνάμει της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, η οποία αποτελεί ουσιώδες χαρακτηριστικό γνώρισμα της έννομης τάξης της Ένωσης ... το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος επικαλείται διατάξεις του εθνικού δικαίου, έστω και συνταγματικής φύσεως, δεν μπορεί να θίγει την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης στην επικράτεια του εν λόγω κράτους ... Ασφαλώς το άρθρο 53 του Χάρτη επιβεβαιώνει ότι, όταν πράξη της Ένωσης υπαγορεύει την εφαρμογή εθνικών μέτρων, είναι κατ' αρχήν θεμιτό οι εθνικές αρχές και τα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόζουν τα κατοχυρωμένα στα Συντάγματα τους θεμελιώδη δικαιώματα, αρκεί η εν λόγω εφαρμογή να μη θέτει υπό διακύβευση την υπεροχή, την ενότητα και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του Χάρτη».⁵³³

Στη συγκριτική επισκόπηση μεταξύ των διατάξεων του Χάρτη (Χ.Θ.Δ.) και της Ε.Σ.Δ.Α. διαπιστώνονται πολλές ομοιότητες. Εξάλλου και χρονικά η Ε.Σ.Δ.Α. βαίνει σχεδόν παράλληλα, με ένα μικρό χρονικό προβάδισμα, σε σχέση με την αρχική σύσταση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δηλαδή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁵³⁴

1.4 Ε.Σ.Δ.Α. και Ε.Δ.Δ.Α.

Ειδικότερα η Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, γνωστή ως Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.), υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης⁵³⁵ και τέθηκε σε ισχύ στις 3.9.1953. Συμπληρώθηκε δε μεταγενέστερα με μια σειρά Πρωτοκόλλων, εκ των οποίων το πιο σημαντικό είναι το Πρώτο Πρωτόκολλο, που αφορά στην προστασία

533. Δ.Ε.Ε. 26.2.2013, C-399/11, σκ. 59-60.

534. Το καταστατικό για το Συμβούλιο της Ευρώπης υπεγράφη στις 5.5.1949, αφού προηγουμένα έχει υιοθετηθεί στο Παρίσι, στις 10.12.1948, από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών η «Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», ενώ το 1950 συνήλθε στο Παρίσι η διεθνής διάσκεψη των εκπροσώπων των έξι αρχικά κρατών, που κατέληξε στην υπογραφή της ιδρυτικής συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα το έτος 1951.

535. Το Συμβούλιο της Ευρώπης ήδη περιλαμβάνει 47 κράτη μέλη, 28 από τα οποία είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν υπογράψει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, βλ. www.coe.int.

της ιδιοκτησίας, στο δικαίωμα της εκπαίδευσης και στο δικαίωμα για ελεύθερες εκλογές.⁵³⁶

Πρόκειται για μια «κλειστή» σύμβαση, με την έννοια ότι σε αυτή μπορούν να προσχωρήσουν μόνο κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η σύμβαση αποτελείται από 59 άρθρα. Στο Πρώτο Μέρος της (άρθρα 2-18) καταγράφονται τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες του ανθρώπου, ενώ τα άρθρα 6 και 13 προβλέπουν ειδικά για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και το δικαίωμα της δικαστικής προστασίας.

Η μεγάλη όμως σημασία της Ε.Σ.Δ.Α. έγκειται στο ότι η ερμηνεία και εφαρμογή της έχει ανατεθεί στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.), ένα υπερεθνικό Δικαστήριο, η νομολογία του οποίου έχει αναδειχθεί σε πραγματικό εγγυητή της διαφύλαξης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁵³⁷ Σημαντική καινοτομία είναι ότι στο Ε.Δ.Δ.Α. μπορεί να καταφύγει οποιοδήποτε άτομο, με ατομική προσφυγή, καταγγέλλοντας παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του από κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, εφόσον έχει προηγουμένα εξαντλήσει τα εθνικά ένδικα βοηθήματα.

Στην Ελλάδα η Ε.Σ.Δ.Α. κυρώθηκε με το Ν.Δ. 53 της 19/20.9.1974 «Περί κυρώσεως της εν Ρώμη την 4^η Νοεμβρίου 1950 υπογραφείσης συμβάσεως διά την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών», ως και του «Προσθέτου εις αυτήν Πρωτοκόλλου των Παρισίων της 20^{ης} Μαρτίου 1952» (Φ.Ε.Κ. Α' 256/1974). Πρόκειται στην πραγματικότητα για μια επανακύρωση, δεδομένου ότι η Σύμβαση της Ρώμης καθώς και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο των Παρισίων είχαν ήδη αρχικά κυρωθεί με το Ν. 2329/1953, πλην όμως η Ελλάδα είχε στο μεταξύ αποβληθεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1969 εξαιτίας της στρατιωτικής δικτατορίας.

Η αναγνώριση του δικαιώματος άσκησης ατομικής προσφυγής στο Ε.Δ.Δ.Α. - και της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του - έγινε αρκετά καθυστερημένα και ειδικότερα στις 22.11.1985, χρονικό ορόσημο από το οποίο και μετά «η Ε.Σ.Δ.Α. έγινε πολύ πιο παρούσα στη νομική πράξη της χώρας μας».⁵³⁸

536. Ήδη με το 11^ο Πρωτόκολλο (1.11.1998) ενοποιήθηκε η Επιτροπή (που εξέταζε αρχικά την ατομική προσφυγή) με το Δικαστήριο σε ένα διαρκές Δικαστήριο, στο οποίο μπορεί να προσφεύγει άμεσα ο ιδιώτης, με στόχο την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του συνεχώς αυξανόμενου αριθμού των προσφυγών. Για τη βελτίωση λειτουργίας του Δικαστηρίου ισχύει πλέον το 14^ο Πρωτόκολλο της Ε.Σ.Δ.Α., που τέθηκε σε ισχύ την 1.6.2010. Βλ. αναλυτικά και σε Μαγγανά κ.ά. 2011, σελ. 5 επ.

537. Βλ. Σαχπεκίδου 2013, σελ. 136 επ.

538. Βλ. Αλιβιζάτο 2011, σελ. 510.

Ενώ όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται:⁵³⁹ «ο Φαίδων Βεγλερής⁵⁴⁰ δεν είχε άδικο να υποστηρίξει ότι η Ε.Σ.Δ.Α. - μέχρι την αναγνώριση της ατομικής προσφυγής - ήταν κείμενο 'άχρηστο' στη ζωή του δικαίου μας, νησίδα ακατοίκητη μέσα σ' ένα αρχιπέλαγος νόμων, επίμονα, συστηματικά και μόνιμα ασυμβιβάστων προς το γράμμα και το πνεύμα της».

1.5 Ε.Ε. και Ε.Σ.Δ.Α.

Να σημειωθεί ιδιαίτερα ότι σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 2 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή της με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ρητά προβλέπεται η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ε.Σ.Δ.Α., ενώ αξίζει να προστεθεί ότι για πολλά χρόνια, παρά τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων από Δ.Ε.Ε. και Ε.Δ.Δ.Α.,⁵⁴¹ εθεωρείτο ως ιδιαίτερα επιτακτική η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ε.Σ.Δ.Α. Η αρχική πρόταση για το θέμα αυτό είχε υποβληθεί για πρώτη φορά στις 10.4.1979 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο Συμβούλιο.⁵⁴²

Οι διαπραγματεύσεις για το θέμα αυτό μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ευρωπαϊκού Συμβουλίου κατέληξαν στις 5.4.2013 σε συμφωνία, όσον αφορά τα σχέδια των σχετικών με τη ζητούμενη προσχώρηση πράξεων, πλην όμως η πρόσφατη Γνωμοδότηση του Δ.Ε.Ε. (στις 18.12.2014) υπήρξε αρνητική και συνεπώς η προσχώρηση αυτή δεν αναμένεται να υλοποιηθεί άμεσα.

Πρόκειται για τη Γνωμοδότηση 2/2013 του Δ.Ε.Ε. (Ολομέλεια) της 18.12.2014, σύμφωνα με το καταληκτικό σκεπτικό της οποίας:

- ▶ «... η συμφωνία προσχωρήσεως της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών δεν είναι συμβατή με το άρθρο 6, παράγραφος 2, Σ.Ε.Ε. ούτε με το πρωτόκολλο (Αριθ. 8) σχετικά με το άρ-

539. Βλ. Αλιβιζάτο 2011, σελ. 511.

540. Νομικός και καθηγητής της Νομικής Σχολής Αθηνών, με σημαντικό έργο στην κριτική ανάλυση της νομολογίας των δικαστηρίων, γνωστός υπερασπιστής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (1903-1998).

541. Όπως χαρακτηριστικά διευκρίνισε ο Βασίλειος Σκουρής - Πρόεδρος του Δ.Ε.Ε., στην αντιφώνησή του κατά την ανακήρυξή του σε επίτιμο Διδάκτορα Νομικής του Ε.Κ.Π.Α. «θα πρέπει να υφίσταται μηχανισμός ικανός να εξασφαλίζει ότι το Δικαστήριο (Δ.Ε.Ε.) θα μπορεί να επιλαμβάνεται, κατά τρόπο αποτελεσματικό, ζητημάτων κύρους πράξης της Ένωσης, πριν το Ε.Δ.Δ.Α. αποφανθεί επί της συμφωνίας της πράξης αυτής προς την Ε.Σ.Δ.Α.», www.constitutionalism.gr.

542. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανήλθε τόσο στις 19.11.1990 όσο και στις 26.10.1993. Βλ. και Παπαδημητρίου 2010, σελ. 34 επ.

θρο 6, παράγραφος 2, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προσχώρηση της Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών».

Ειδικότερα το Δικαστήριο πριν καταλήξει στη τελική προαναφερθείσα γνωμοδότηση διαπίστωσε ότι η σχεδιαζόμενη συμφωνία, σύμφωνα με το υποβληθέν - αναθεωρημένο σχέδιο συμφωνίας:

- ▶ «... σκ. 258 είναι ικανή να θίξει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης, στο μέτρο κατά το οποίο δεν διασφαλίζει τον συντονισμό μεταξύ του άρθρου 53 της Ε.Σ.Δ.Α. και του άρθρου 53 του Χάρτη, δεν αποτρέπει τον κίνδυνο να θιγεί η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών κατά το δίκαιο της Ένωσης και δεν προβλέπει κανόνες που θα διέπουν τη σχέση μεταξύ του μηχανισμού που καθιερώνει το πρωτόκολλο αριθ. 16 και της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής κατά το άρθρο 267 Σ.Λ.Ε.Ε., είναι ικανή να επηρεάσει το άρθρο 344 Σ.Λ.Ε.Ε., στο μέτρο κατά το οποίο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να εισάγονται ενώπιον του Ε.Δ.Δ.Α. ένδικες διαφορές μεταξύ κρατών μελών ή μεταξύ των κρατών μελών και της Ένωσης που έχουν σχέση με την εφαρμογή της Ε.Σ.Δ.Α. εντός του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης ...».

1.6 Οι συνεχείς «αντιφάσεις» στο εθνικό πεδίο

Στην εθνική έννομη τάξη συναντάμε την «απροθυμία» του Έλληνα Δικαστή που δεν περιορίζεται στην εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, αλλά καταλαμβάνει και το διεθνές δίκαιο, το οποίο τελευταίο - επίσης αγνοείται - συχνά δε και επιδεικτικά.⁵⁴³

Περίπου μέχρι και την δεκαετία του 1980 τα ανώτατα δικαστήρια της χώρας μας αρνιόντουσαν να εφαρμόσουν την Ε.Σ.Δ.Α., με το επιχείρημα ότι είναι διεθνές δίκαιο το οποίο δεν έχουν εξουσία να ερμηνεύσουν,⁵⁴⁴ ενώ σε πολλές άλλες περιπτώσεις - ακόμα και σήμερα - τόσο οι διατάξεις της Συνθήκης, όσο

543. Για την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (που υιοθετήθηκε στο Παρίσι 10.12.1948) υπήρξε για χρόνια σταθερή η νομολογία του Σ.τ.Ε., η οποία απέρριπτε σχετικούς λόγους με τη σκέψη ότι η Διακήρυξη: «... μη κυρωθείσα νομοθετικώς δεν κατέστη εσωτερικό δίκαιο της Ελλάδος» (Σ.τ.Ε. 4039-40/1988, 933/1991, 2183/84/1991, 2905/1999). Βλ. αναλυτικά σε Παραρά 2003, σελ. 389.

544. Βλ. και Αλιβιζάτο 2011, σελ. 564 επ.

και η ad hoc νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. αγνοείται παντελώς.⁵⁴⁵ Δεν είναι εξάλλου τυχαίο ότι η Χώρα μας έχει επανειλημμένα καταδικασθεί από το Ε.Δ.Δ.Α., λόγω μη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που πηγάζουν από τη Συνθήκη.

Χαρακτηριστική είναι η απόφαση 2067/2011 (Τμήμα Β΄) του Συμβουλίου της Επικρατείας, σε 7μελή σύνθεση, σύμφωνα με την κρίση της οποίας απορρίπτεται η εφαρμογή των διατάξεων της Ε.Σ.Δ.Α. και της σχετικής νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α. με την αιτιολογία ότι:

- ▶ «Εν πάση περιπτώσει και αν ακόμη είναι εφαρμοστέα η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. όπως διευκρινίσθηκε τελικά με την απόφαση Zolotukhin, πρέπει, κατ' αναλογία με τα ισχύοντα στην εσωτερική έννομη τάξη βάσει της αρχής της προστατευόμενης εμπιστοσύνης, να θεωρηθεί ότι καταλαμβάνει τις υποθέσεις που δημιουργούνται μετά την διαμόρφωσή της, και όχι πριν από αυτήν. Και αυτό, αφ' ενός για να δίνεται στα Κράτη η δυνατότητα προσαρμογής της νομοθεσίας, ενδεχομένως δε και του Συντάγματός τους προς την εκάστοτε εξελισσομένη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. που, στην προκειμένη περίπτωση, καταλύοντας το ερειδόμενο σε διαφορετικές αντιλήψεις σύστημα του έλληνα νομοθέτη, καταστρέφει εντελώς τον αποτρεπτικό για την λαθρεμπορία στόχο του με ό,τι αυτό συνεπάγεται, αφ' ετέρου δε για να αποφευχθούν εντελώς συμπτωματικές, άνισες λύσεις και να μην δίνεται σε ενδεχόμενους δράστες λαθρεμπορίας η δυνατότητα, κατ' επίκλησή της, να διαφεύγουν τις κυρώσεις που τους επιφυλάσσει μια νομοθεσία, την οποία από μακρού γνωρίζουν. Άλλωστε, σε κάθε περίπτωση, το άρθρο 4 παρ. 1 του 7^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α. όπως έχει ερμηνευθεί από το Ε.Δ.Δ.Α. δεν θα μπορούσε να τύχει εφαρμογής εν προκειμένω γιατί θα αντέβαινε προς τα άρθρα 94 παρ. 1 και 96 παρ. 1 του Συντάγματος (...)
- ▶ Και ναι μεν η Ε.Σ.Δ.Α. και τα Πρωτόκολλά της έχουν στο ελληνικό δίκαιο, όπως κάθε διεθνής σύμβαση, την υπερνομοθετική ισχύ του άρθρου 28 παρ. 1 του Συντάγματος, αυτό όμως ούτε ορίζει, ούτε αφήνει να νοηθεί ότι έχουν και υπερσυνταγματική ισχύ. Έτσι μπορεί μεν εύλογα τα Κράτη που υπογράφουν μια διεθνή σύμβαση να περιμένουν την τήρησή της εκ μέρους των λοιπών συμβαλλομένων Κρατών υπό την έννοια ότι αυτά δεν μπορούν να αντιτάξουν τα συντάγματά τους, όμως, από καμία διάταξη του Συντάγματος δεν συνάγεται ότι ο έλληνας δικαστής μπορεί να το παραμερίσει χωρίς να εξέρχεται του πλαισίου των υποχρεώσεων που διαγράφουν τα άρθρα 87 παρ. 2 («οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υποχρεούνται να μη συμμορφώ-

545. Έτσι ακριβώς σε Παραρά 2013, σελ. 64, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

νονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος, και 93 παρ. 4 («Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα»), τούτο δε έστω και αν η στάση του έχει ως συνέπεια να τεθεί ζήτημα διεθνούς ευθύνης της Ελλάδας.

- ▶ Συνεπώς, εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο δεν μπορεί να εφαρμόσει την ως άνω διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 του 7^{ου} Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α. εν προκειμένω».

Πολλά θα μπορούσαν να αναφερθούν για την παραπάνω απόφαση του Ανώτατου Ακυρωτικού μας, το οποίο καταρρίπτοντας πλήρως την εφαρμογή διατάξεων της Ε.Σ.Δ.Α., δεν εκτίμησε καν την πιθανότητα παραπομπής τουλάχιστον της υπόθεσης στην Ολομέλεια.

Αντί οιασδήποτε πάντως επιχειρηματολογίας μπορεί κανείς απλά να παραπέμψει στην απόλυτα τεκμηριωμένη άποψη της μειοψηφίας, όπως αυτή καταγράφηκε - κατά λέξη - στη συγκεκριμένη απόφαση:

- ▶ Περαιτέρω, η επίκληση της αρχής της ασφαλείας του δικαίου δεν μπορεί να αποτελέσει έρισμα για την μη εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*, ήτοι να δικαιολογήσει τη στέρηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος προστατευομένου από την Ε.Σ.Δ.Α., δοθέντος μάλιστα ότι κατά το Ε.Δ.Δ.Α., η ελευθερία επιλογής ως προς τα μέσα συμμορφώσεως προς τις απαιτήσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση δεν μπορεί να διευρυνθεί ώστε να περιλάβει και την αναστολή εφαρμογής της Συμβάσεων και των Προσθέτων Πρωτοκόλλων της μέχρι την αναμόρφωση του εσωτερικού δικαίου (απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. της 29 Νοεμβρίου 1991, Vermeire κατά Βελγίου, 12849/87, σκ. 26, απόφαση Cour de cassation, της 15ης Απριλίου 2011, P 10-17.049, F 10-30.313, J 10-30.316 και D 10-30.242). Τέλος, ενόψει του εφαρμοστέου στην προκειμένη υπόθεση Ν. 2127/1993 που συνιστά εναρμόνιση του εθνικού δικαίου προς το κοινοτικό δίκαιο του φορολογικού καθεστώτος, μεταξύ άλλων, των πετρελαιοειδών προϊόντων και δεδομένου ότι η αρχή *ne bis in idem* αποτελεί αποτελεί θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου (βλ. απόφαση της 29^{ης} Ιουνίου 2006, C-308/04 P, SGL Carbon AG κατά Επιτροπής) και το περιεχόμενο του άρθρου 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως ισχύει μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας, ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξασφαλίσει την τήρησή της, και επομένως, στο βαθμό που οι εθνικές δικονομικές διατάξεις εμποδίζουν την αποτελεσματική διασφάλιση της ως άνω αρχής ο εθνικός δικαστής δεν πρέπει να τις εφαρμόσει (βλ. αίτηση της Harparanda Tingsratten, Σουηδία, προς έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, C-617/10, Hans Åkerberg Fransson)».

Ενώ παράλληλα διαπιστώνεται ότι ουδεμία αναφορά έγινε και στα κριτήρια που το Ε.Δ.Δ.Α. διαμόρφωσε ελέγχοντας τη συμβατότητα των εκάστοτε διαπιστωθέντων προσκομιμάτων στην προσφυγή στη δικαιοσύνη, σε σχέση με το προστατευόμενο από την Ε.Σ.Δ.Α. δικαίωμα στη δικαστική προστασία.

Να σημειωθεί ότι το Ε.Δ.Δ.Α. εστιάζει την έρευνά του στα εξής σημεία:

- α. Αν το διαπιστωθέν πρόσκομμα έχει προβλεφθεί με νόμο.
- β. Αν η θέσπισή του έγινε για τη θεραπεία ενός θεμιτού σκοπού.
- γ. Αν το ληφθέν μέτρο είναι αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία, δηλαδή:
 - I. Αν υφίσταται επιτακτική κοινωνική ανάγκη για την προστασία ενός αγαθού.
 - II. Αν το μέτρο που επιλέχθηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι πρόσφορο και συμβατό με τη δημοκρατική κοινωνία, και
 - III. Αν υφίσταται μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ της ανάγκης θεραπείας του δημοσίου συμφέροντος αφενός, και των απαιτήσεων προστασίας του πληττόμενου δικαιώματος αφετέρου. Έτσι, δυσαναλογία υφίσταται όταν ο σκοπός μπορεί να επιτευχθεί με κάποιο ηπιότερο μέτρο ή όταν η εφαρμογή του επιλεγθέντος μέτρου δεν συνοδεύεται από άλλα αποζημιωτικά ή εγγυητικά, από τα οποία μπορεί να συναχθεί ο σεβασμός των εθνικών αρχών προς το πληγέν δικαίωμα και η τήρηση της ισορροπίας.⁵⁴⁶
- δ. Αντίθετα οι τιθέμενοι περιορισμοί πρόσβασης στο δικαστήριο θεωρούνται δυσανάλογοι και παραβιάζουν το άρθρο 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. στην περίπτωση που επιβάλλονται προκαταβολικά σε αρχικό-πρώμο στάδιο της διαδικασίας.⁵⁴⁷

Πρέπει επιπρόσθετα να σημειωθεί ότι η άρνηση εφαρμογής του ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου δεν είναι «προνόμιο» του Συμβουλίου της Επικρατείας. Αντίστοιχη στάση επιδείκνυε και επιδεικνύει και ο Άρειος Πάγος, εμμένοντας ο τελευταίος - συχνά ακόμα και σήμερα - στην απόρριψη αιτήσεων αναίρεσης για λόγους τυπικούς, παρά τις σχετικές επανειλημμένες καταδίκες της χώρας μας για «υπερβολική τυπολατρία».⁵⁴⁸ Μάλιστα ο μεγάλος αριθμός των σχετικών καταδικών της Ελλάδος⁵⁴⁹ ανάγκασαν τον Άρειο Πάγο να συ-

546. Βλ. Μουστάκα 2013, σελ. 47-48.

547. Βλ. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. (Judgment 24.5.2006 - Final 23.10.2006) - Weissman and others vs Romania.

548. Βλ. ενδεικτικά Απόφαση της 17.1.2008 (Βασιλάκη κατά Ελλάδος), όπου και περαιτέρω παραπομπές.

549. «... Με δώδεκα αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατεδικάστη η Ελλάδα στην καταβολή αποζημιώσεων στους προσφεύγοντες, ένεκα προσβολής υπό του Αρείου Πάγου του δικαιώματος αυτών να προσφεύγουν στη δικαιοσύνη, συνεπεία της απορρίψεως, δυνάμει της ανωτέρω αρεοπαγιτικής πρακτικής, ως απαράδεκτων

νέλθει σε Διοικητική Ολομέλεια, ύστερα από την με αριθμό 206/27.4.2010 πρόσκληση του Προέδρου του και να εκδώσει την με αριθμό 14/2010 Απόφαση - Πρακτικά, παρέχοντας κατευθυντήριες οδηγίες στα μέλη του.

Συμπερασματικά αυτό που μπορεί ευχερώς να επισημανθεί, αναφορικά με τη νομολογία των ανωτάτων δικαστηρίων μας, είναι ότι παρατηρείται μια γενική άρνηση στην υποχρέωση εφαρμογής και μάλιστα στο ακέραιο των διατάξεων του ενωσιακού δικαίου και της Ε.Σ.Δ.Α. όσο και της σχετικής νομολογίας, ενώ ο Έλληνας Δικαστής δεν φαίνεται να έχει κατανοήσει ακόμη τη θέση του ως κοινοτικού - ενωσιακού δικαστή του κοινού δικαίου και τον ρόλο του όχι μόνο ως εφαρμοστή του διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου, αλλά και ως θεματοφύλακα της διεθνούς και ενωσιακής έννομης τάξης.⁵⁵⁰

λόγων αναιρέσεως, επειδή οι προσφεύγοντες δεν διελάμβαναν στα αναιρετήρια τις παραδοχές των αναιρεσιβαλλομένων αποφάσεων. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ δέχεται διά των εν λόγω αποφάσεων του σχεδόν πανομοιότυπος ότι: «α) ο εθνικός νομοθέτης δικαιούται να θεσπίζει ή να μη θεσπίζει το ένδικο μέσο της αιτήσεως αναιρέσεως κατά την κρίση του, δυνάμενος να τάσσει και προϋποθέσεις του παραδεκτού της αυστηρότερες εκείνων του ενδίκου μέσου της εφέσεως, αλλά αν θεσπίσει το ένδικο μέσο της αναιρέσεως, πρέπει να διασφαλίζονται οι εγγυήσεις του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τηρουμένης ως προς αυτό και της αρχής της αναλογικότητας, β) ο κανόνας περί της ανάγκης μνηείας στο αναιρετήριο για το παραδεκτό (ορισμένο) του αναιρετικού λόγου των πραγματικών παραδοχών της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως δεν απορρέει από συγκεκριμένη δικονομική διάταξη, αλλ' αποτελεί νομολογιακή κατασκευή, γ) το δικαστήριο (το ΕΔΔΑ) μπορεί να δεχθεί ότι ο κανόνας αυτός, ήτοι της αναγκαιότητας αναφοράς των παραδοχών του δικαστηρίου της ουσίας, είναι σύμφωνος προς τις αρχές της νομικής ασφαλείας και της καλής απονομής της δικαιοσύνης, δ) στις κριθείσες περιπτώσεις δεν ανεφέροντο στα αναιρετήρια τα γενόμενα δεκτά από τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις πραγματικά γεγονότα, αλλά τούτο δεν ήταν αναγκαίο, διότι οι προσφεύγοντες (αναιρεσειόντες) είχαν παραθέσει περιληπτικώς στην εισαγωγή της αιτήσεώς των τα κυριότερα πραγματικά γεγονότα της υποθέσεως, την μέχρι τότε ακολουθηθείσα διαδικασία και τις αιτιάσεις των κατά των προσβαλλομένων αποφάσεων και εξάλλου είχαν επισυνάψει στις αιτήσεις των τις προσβαλλόμενες αποφάσεις και τέλος ε) κατόπιν τούτων προσεβλήθη το δικαίωμα των να προσφεύγουν σε δικαστήριο, ως περιορισθέν ανεπιτρέπτως (βλ. τις αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α. από 24.5.2006 επί προσφυγής Λιακόπουλου, από 27.7.2006, επί προσφυγής Ευσταθίου κ.λπ., από 14.12.2006, επί προσφυγής Ζουμπουλίδη, από 5.7.2007 επί προσφυγής Λιοναράκη, από 17.1.2008 επί προσφυγής Βασιλάκη, από 21.2.2008 επί προσφυγής Κοσκινά κ.λπ., από 20.3.2008 επί προσφυγής Αλβανού κ.λπ., από 15.1.2009 επί προσφυγής Ρέγκλου κ.λπ., από 4.6.2009 επί προσφυγής Πιστόλη κ.λπ., από 15.10.2009 επί προσφυγής Ρουμελιώτη, από 7.1.2010 επί προσφυγής Δημόπουλου και από 18.3.2010 επί προσφυγής Κοψίδη)».

550. Στην αδυναμία αυτή των Ελλήνων Δικαστών εντάσσεται και η καταδίκη της Ελλάδος από το Ε.Δ.Δ.Α. στην υπόθεση του δικηγόρου Αλ. Λυκουρέζου κατά Ελλάδος, διότι το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (11/2003) εφάρμοσε το Ελληνικό Σύνταγμα και το «ασυμβίβαστο» που εισήγαγε αυτό και μάλιστα με αναδρομική ισχύ, καταλαμβάνοντας και εκλεγμένους βουλευτές, που είχαν δηλαδή εκλεγεί πριν τη θέσπισή του. Συνέπεια της καταδίκης ήταν η αναθέωση τελικά το έτος 2008 του άρθρου 57 παρ. 1, από το οποίο άρθρο απαλείφθηκε το «επαγγελματικό»

2. Επισημάνσεις - Παρατηρήσεις από την πρόσφατη νομολογία των δύο Δικαστηρίων (Δ.Ε.Ε. - Ε.Δ.Δ.Α.) και τη διαπλαστική λειτουργία της

Ειδικά για την δυνατότητα που πλέον καθορίζει το άρθρο 267 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ε.Ε./Σ.Λ.Ε.Ε. για την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δ.Ε.Ε. και που ερμηνευτικά προσδιόρισε το ίδιο το Δ.Ε.Ε. με την απόφασή του στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Aziz Melki (C-188/10) και Sélim Abdeli (C-189/10) στις 22.6.2010, επιβάλλεται πλέον σε θέματα ενωσιακού δικαίου (όπως η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων) να προτάσσεται ο έλεγχος συμβατότητας αντί του ελέγχου αντισυνταγματικότητας.

Στην απόφαση αυτή (Aziz Melki - Sélim Abdeli) διευκρινίστηκε ότι για την συμβατότητα με το ενωσιακό δίκαιο πρέπει:

- α. το δικαστήριο να μην εμποδίζεται να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δ.Ε.Ε.,
- β. να εφαρμόζονται οι διατάξεις προσωρινής δικαστικής προστασίας για τη διασφάλιση ενωσιακών δικαιωμάτων,
- γ. να μην εφαρμόζεται η υπό κρίση εθνική διάταξη, εφόσον είναι αντίθετη στο ενωσιακό δίκαιο,
- δ. να μην παρεμποδίζεται ο διάχυτος και παρεμπίπτων έλεγχος συμβατότητας των εθνικών ρυθμίσεων με το ενωσιακό δίκαιο, ο οποίος πρέπει να προηγείται χρονικά από τον όποιο έλεγχο αντισυνταγματικότητας της εθνικής ρύθμισης (τον οποίο και δεν οφείλει να αναμένει).

Το δε Ε.Δ.Δ.Α. με την απόφασή του στις 8.4.2014, Dhabī κατά Ιταλίας (Ε.Δ.Δ.Α. / Δεύτερο Τμήμα 17120/09) έκρινε και μάλιστα ομόφωνα ότι η προαναφερθείσα παράλειψη υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δ.Ε.Ε. από δικαστήριο κράτους-μέλους (του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ειδικά μέσα του εσωτερικού - εθνικού δικαίου δηλαδή ανώτατου) εφόσον δεν είναι αιτιολογημένη, τούτο συνιστά ευθεία παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α.

Ουσιαστικά το δικαστήριο (Ε.Δ.Δ.Α.) εξέτασε το άρθρο 267 Σ.Λ.Ε.Ε. - δηλαδή τον μηχανισμό της προδικαστικής παραπομπής στο ενωσιακό δίκαιο - κάτω από το πρίσμα των κανόνων της δίκαιης δίκης. Αυτό πλέον σημαίνει πρακτικά ότι τα ανώτατα δικαστήρια που αρνούνται να υποβάλλουν στο Δ.Ε.Ε. προδικαστικά ερωτήματα (στην Ελλάδα συνήθως πρακτική) οφείλουν

ασυμβίβαστο που ίσχυε για τους βουλευτές, όπως αυτό είχε προβλεφθεί - προστεθεί με την αναθεώρηση του 2001. Βλ. και αναλυτικά Αλιβιζάτο 2011, σελ. 563.

να αιτιολογήσουν την άρνησή τους αυτή - υπό το πρίσμα βέβαια των εξαιρέσεων που προβλέπει η ίδια η νομολογία του Δ.Ε.Ε.

Μετά την σημαντική αυτή πρόσφατη απόφαση, ιδιαίτερα στον κρίσιμο τομέα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα ανώτατα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να επιδεικνύουν μεγαλύτερη και ιδιαίτερη προσοχή στην ανάγκη υποβολής στο Δ.Ε.Ε. προδικαστικών ερωτημάτων.

Όπως δε χαρακτηριστικά αναφέρθηκε,⁵⁵¹ το Ε.Δ.Δ.Α. με την απόφασή του τόνισε ότι η αποτελεσματικότητα του ελέγχου των θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός της Ένωσης πρέπει να στηρίζεται στην διαρκή συνεργασία των εθνικών Δικαστηρίων με το Δ.Ε.Ε.

Χαρακτηριστική δε σχετικά με το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (και με την διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τις Η.Π.Α.) η απόφαση του Δ.Ε.Ε. στις 6.10.2015 στην υπόθεση C- 362/14 (Max. Schrems), όπου κατά λέξη έκρινε ότι:

- ▶ «σ. 91 • Όσον αφορά το επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών που προστατεύεται εντός της Ένωσης, κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ρύθμιση που συνεπάγεται επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα που προστατεύονται από τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη πρέπει να προβλέπει σαφείς και ακριβείς κανόνες που να διέπουν την έκταση και την εφαρμογή του οικείου μέτρου και να επιβάλλουν έναν ελάχιστο αριθμό απαιτήσεων ούτως ώστε τα πρόσωπα των οποίων τα δεδομένα διατηρούνται να έχουν επαρκείς εγγυήσεις ότι προστατεύονται αποτελεσματικά τα δεδομένα τους από κινδύνους καταχρήσεως, καθώς και από οποιασδήποτε αθέμιτη πρόσβαση και οποιασδήποτε αθέμιτη χρήση των δεδομένων αυτών. Η ανάγκη να παρέχονται τέτοιες εγγυήσεις είναι κατά μείζονα λόγο σημαντική όταν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε αυτόματη επεξεργασία και υπάρχει σημαντικός κίνδυνος παράνομης προσβάσεως σε αυτά (απόφαση Digital Rights Ireland κ.λπ., C-293/12 και C-594/12, EU:C:2014:238, σκέψεις 54 και 55 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- ▶ σκ. 94 • Ειδικότερα, ρύθμιση που επιτρέπει στις δημόσιες αρχές την πρόσβαση κατά γενικευμένο τρόπο στο περιεχόμενο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών πρέπει να θεωρηθεί ότι προσβάλλει το ουσιαστικό περιεχόμενο του θεμελιώδους δικαιώματος του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, όπως αυτό κατοχυρώνεται από το άρθρο 7 του Χάρτη (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση Digital Rights Ireland κ.λπ., C-293/12 και C-594/12, EU:C:2014:238, σκέψη 39).

551. Βλ. σχετικό άρθρο για την απόφαση Dhabī vs Italia της Προεδρεύουσας 2015.

- ▶ σκ. 95 • Ομοίως, ρύθμιση που δεν προβλέπει ένδικα βοηθήματα προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να έχει πρόσβαση στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν ή να επιτύχει την τροποποίηση ή την κατάργηση τέτοιων δεδομένων δεν σέβεται το ουσιαστικό περιεχόμενο του θεμελιώδους δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη ...».

Ενώ εξαιρετικά πρόσφατα το Ε.Δ.Δ.Α., στις 21.1.2016, στην υπόθεση L.E. κατά Ελλάδας (71545/12) σχετικά: «με την απαγόρευση ειλωτείας και αναγκαστικής εργασίας (άρθρο. 4 Ε.Σ.Δ.Α.), human trafficking και τον εξαναγκασμό σε πορνεία» προχώρησε σε καταδίκη της Ελλάδας για παραβίαση των υποχρεώσεών της από το άρθρο 4 της Ε.Σ.Δ.Α., λόγω παράλειψης των αστυνομικών και εισαγγελικών αρχών να λάβουν, εντός ευλόγου χρόνου, τα προσήκοντα μέτρα για την προστασία των θυμάτων της σωματεμπορίας όσο και για την πρόληψη και καταστολή της, με την τιμωρία των εμπόρων, γιατί το άρθρο 4 Ε.Σ.Δ.Α. επιβάλλει στο κράτος τη διαδικαστική υποχρέωση διερεύνησης των υποθέσεων πιθανής σωματεμπορίας, ακόμα και χωρίς καταγγελία από το θύμα ή συγγενικό του πρόσωπο, εφόσον τέτοιο ζήτημα τίθεται υπόψη των αρχών, η δε έρευνα πρέπει να είναι τέτοια ώστε να επιτρέπει την ταυτοποίηση αλλά και την τιμωρία των υπευθύνων.

Συμπληρωματικά και μόνο στα όσα για την «υπεροχή» και άμεση ισχύ και προτεραιότητα εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου αναφέρθηκαν - μέσα από την διαπλαστική νομολογία του Δ.Ε.Ε. - να διευκρινισθεί ότι κάτι παρεμφερές συνέβη - συμβαίνει και με το Ε.Δ.Δ.Α. και την διαρκή διάπλαση της νομολογίας του πάνω στα άρθρα της Ε.Σ.Δ.Α.

Ειδικότερα, χαρακτηριστικό παράδειγμα της διαπλαστικής δύναμης της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α. αποτελεί το ότι οι διοικητικές διαφορές αν και δεν κατονομάζονται (δεν συμπεριλαμβάνονται) στο δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (άρθρα 6 και 13 της Ε.Σ.Δ.Α.) που προσδιοριζόταν αρχικά σε κάθε αστική ή ποινική υπόθεση, εντούτοις και οι διαφορές αυτές ως έχουσες περιουσιακό ενδιαφέρον κρίθηκε με αποφάσεις του Ε.Δ.Δ.Α. ότι εμπίπτουν στην έννοια του προστατευόμενου από την Ε.Σ.Δ.Α. δικαιώματος στην περιουσία, είτε ως έχουσες περιουσιακό ενδιαφέρον (π.χ. διαφορές κοινωνικής ασφάλισης) είτε ως έχουσες κυρωτικό αποτέλεσμα (π.χ. διαφορές επί πειθαρχικών υποθέσεων και εμπίπτουν και αυτές (συνολικά) στο προστατευτικό πεδίο της Ε.Σ.Δ.Α.).

Χαρακτηριστικά θα μπορούσε να προστεθεί ότι μέσα και από την εκδίκαση διοικητικών διαφορών το Ε.Δ.Δ.Α. διακήρυξε ως εξαιρετικής σπουδαιότητας στοιχείο την «ισότητα των όπλων»⁵⁵² («égalité des armes»), ως την «καρ-

552. Για δικαίωμα πρόσβασης στα δικαστήρια και ισότητα των όπλων βλ. και Απόφαση του

διά» της «δίκαιης δίκης», δηλαδή το δικαίωμα του ανθρώπου να «δικάζεται δίκαια» και να μην βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, ιδιαίτερα όταν αντιδικεί με τη «Δημόσια Αρχή», τονίζοντας κατά λέξη στην απόφαση του 1997, στην Υπόθεση Παπαγεωργίου κατά Ελλάδα, ότι:

- ▶ «η αρχή του κράτους δικαίου και η έννοια της δίκαιης δίκης, που κατοχυρώνονται με το άρθρο 6 της Σύμβασης, αντιτίθενται στην ανάμειξη της νομοθετικής εξουσίας στη διοίκηση της δικαιοσύνης με σκοπό την άσκηση επιρροής κατά τη δικαστική επίλυση της διαφοράς (...) το κράτος, παρεμβαίνοντας με αποφασιστικό τρόπο για να προσανατολίσει, υπέρ αυτού, την επικείμενη απόφαση του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ήταν διάδικος, προσέβαλε τα δικαιώματα του προσφεύγοντος που κατοχυρώνονται από το άρθρο 6».⁵⁵³

Τέλος, στο πλαίσιο της «πραγμάτωσης» της δικαστικής απόφασης, σύμφωνα και με όσα προαναφέρθηκαν, πρέπει να σημειωθεί ότι το Ε.Δ.Δ.Α. ήδη με την απόφασή του την 19.3.1997, Υπόθεση Hornsby κατά Ελλάδος (18357/91), αλλά και στη συνέχεια με πολλές ακόμη αποφάσεις, διαμόρφωσε και παγίωσε τη θέση του ότι και «η εκτέλεση μιας δικαστικής απόφασης οποιουδήποτε δικαστηρίου πρέπει να θεωρείται συνυφασμένη με την έννοια της «δίκης», στο πλαίσιο του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α.⁵⁵⁴ ή με ακριβέστερη νεότερη διατύπωση στην Υπόθεση Πεχλιβανίδης και λοιποί κατά Ελλάδα (Απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. στις 18.2.2010 - 48380/2007): «η εκτέλεση μιας δικαστικής απόφασης πρέπει να θεωρηθεί ότι ενσωματώνεται στον όρο «δίκη» του άρθρου 6».⁵⁵⁵

3. Η συνεχής διάπλαση του δικαίου, μέσα από τις αποφάσεις των Δικαστηρίων, σε μια διαρκή αναζήτηση της Δικαιοσύνης

Συμπερασματικά η πλούσια και διαπλαστική νομολογία των δύο αυτών Δικαστηρίων (Ε.Δ.Δ.Α., Δ.Ε.Ε.), ιδιαίτερα στον «πυρήνα» της δικαστικής προστασίας των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πέτυχε σχεδόν συμπληρωματικά και ενοποιητικά στον ευρωπαϊκό χώρο να διασφαλίσει τον διάλογο με

Ε.Δ.Δ.Α. στις 11.1.2001 στην Υπόθεση Πλατάκου κατά Ελλάδα (38460/97), για την οποία αναλυτικά σε Μαγγανά κ.ά. 2011, σελ. 148 επ.

553. Βλ. και Στάγκο 2004, σελ. 170 επ., επίσης απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. - 1997, Παπαγεωργίου κατά Ελλάδος, παρ. 37.

554. Στην απόφαση αυτή στη σκέψη 40 (κατά λέξη στο αγγλικό κείμενο) αναγράφεται: «Execution of a judgment given by any court must therefore be regarded as an integral part of the 'trial' for the purposes of Article 6 (art. 6)» Βλ. και Συμεωνίδη 2003, σελ. 1234.

555. Βλ. αναλυτικά και σε Μαγγανά κ.ά. 2011, 138 επ.

τους εθνικούς δικαστές, φωτίζοντας και ερμηνεύοντας τις συνθήκες - συμβάσεις και τους σκοπούς τους, διαμορφώνοντας αρχές, αναδεικνύοντας την πολύπλευρη διάσταση του «droit au juge», δηλαδή της δικαστικής προστασίας, αλλά και της πρόσβασης στη δικαιοσύνη, συνολικά σε μια νέα δικαιοταξία - την ευρωπαϊκή κοινότητα δικαίου όπου η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τόσο σε επίπεδο διατάξεων, αλλά και νομολογίας των Δικαστηρίων, κατοχυρώνεται με σαφείς δικαιοϊκούς όρους αλλά και ταυτόχρονα δικαστικά ελέγξιμους.

Στην ιστορική περίοδο της «όψιμης εξομάλυνσης»,⁵⁵⁶ όπως την προσδιορίζει με ενάργεια ο καθηγητής Νίκος Αλιβιζάτος, δηλαδή την περίοδο μετά το 1974, το Δ.Ε.Ε. με τον ρόλο του και τη νομολογία του έδωσε ουσιαστικά στον Ευρωπαϊκό πολίτη δικαιώματα αλλά και ουσιαστικά «απτά οφέλη» από την επίκληση των ενωσιακών κανόνων μέσα από τις διαμορφωθείσες αρχές της «υπεροχής» και της «άμεσης ισχύος» ή ορθότερα της προτεραιότητας στην εφαρμογή.

Παράλληλα παρατηρούμε τη δυναμική που ανέπτυξε το Ε.Δ.Δ.Α. (χαρακτηριστικό το ότι συνεχίζει σταθερά να κατακλύζεται από τεράστιο αριθμό Προσφυγών), το οποίο μάλιστα «μη διστάζοντας να καταδικάσει χώρες με μακρά παράδοση στον σεβασμό και την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως η Μ. Βρετανία και η Γαλλία» συνέβαλε στην εμπέδωση της ευρωπαϊκής «δημόσιας τάξης» των δικαιωμάτων του ανθρώπου, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την απόφαση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας το 1995.⁵⁵⁷

Και αν τα προηγούμενα αναφέρονται στα «οφέλη» για τους πολίτες αξίζει να σημειωθεί ότι οι αποφάσεις των δύο αυτών Δικαστηρίων διευρύνουν την ερμηνεία των σταθερών νομικών συμβατικών κειμένων «δια του δικαίου», ακριβώς γιατί πρόκειται για ασκήσεις δικαιοσύνης - σαν ασκήσεις δικαίου σαν «ετυμηγορίες με νέα φρεσκάδα» («jugement à nouveaux frais»).⁵⁵⁸

Λαμβάνοντας υπόψη το κανονιστικό κριτήριο του κανόνα δικαίου (χωρίς Π.Ν.Π. - «ειδικές» ρυθμίσεις ή «φωτογραφικές αναδρομικές διατάξεις») η δικαστική απόφαση σε αναζήτηση της Δικαιοσύνης - της αξίωσης για τη δυνατότητα της Δικαιοσύνης, είναι συχνά μια πορεία σύγκλισης Δικαίου και Δικαιοσύνης, αναζητώντας την αλήθεια, στη σταθερά επιδίωξη της Δικαιοσύνης (du droit a la justice) που νοείται την διακρίνουμε από το διαρκώς «μεταβαλλόμενο θετό δίκαιο».⁵⁵⁹

556. Βλ. Αλιβιζάτο 2011, σελ. 487.

557. Βλ. ακριβώς έτσι σε Αλιβιζάτο 2011, ό.π., σελ. 639.

558. Βλ. Derrida 2015, σελ. 62 επ.

559. Βλ. Derrida 2015, σελ. 191 επ.

Βιβλιογραφία

- Αλιβιζάτος, Ν. (2011). Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία 1800-2010, Πόλις, Αθήνα.
- Bix, B. (2007). Φιλοσοφία του Δικαίου - Θεωρία και ερμηνευτικό πλαίσιο, Κριτική, Αθήνα.
- Δέγλερης, Π. (2016). Το θεμελιώδες δικαίωμα στην αποτελεσματική (και πραγματική) προσωρινή δικαστική προστασία στις δημόσιες συμβάσεις σε περίοδο κρίσης - Το 'παράδειγμα' της ακριβής δικαιοσύνης - μια αποκλίνουσα σχέση δικαίου και δικαιοσύνης, εκδ. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Derrida, J. (2015). Ισχύς νόμου, μτφρ. Β. Μπιτσώρης, Πατάκη, Αθήνα.
- Κανελλόπουλος, Π. (2010). Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συνθήκη της Λισσαβώνας, 5η έκδ., Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Μαγγανάς, Α., Χρυσανθάκης, Χ., Βανδώρος, Δ. & Καρατζά, Λ. (2011). Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 3η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Μανιτάκης, Α. (2015). «Η προτεραιότητα εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου έναντι του Συντάγματος, η εναρμονισμένη με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνεία του Συντάγματος και η τεχνική της αναλογικότητας», Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου 3, σελ. 317-335.
- Μουστάκας, Μ. (2013). «Το δικαίωμα πρόσβασης στη διοικητική δικαιοσύνη: Οι αμφιταλαντεύσεις της πιο πρόσφατης νομολογίας του Σ.τ.Ε., καθώς και η σοβαρή συρρίκνωση ενός θεμελιώδους δικαιώματος, υπό την οπτική των δαπανημάτων της διοικητικής δίκης» Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου 1, σελ. 34-67.
- Παπαδημητρίου, Χ. (2010). Τρόποι διείσδυσης του Κοινοτικού δικαίου στην εθνική έννομη τάξη, Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα.
- Παραράς, Π. (Απρίλιος 2003). «Η νομική φύση της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», Δίκη 34 (<http://www.kostasbeys.gr>).
- Παραράς, Π. (2013). Το ευρωπαϊκό δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Πρεβεδούρου, Ε. (2015). «Επέμβαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στον διάλογο μεταξύ εθνικού δικαστή και δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Δ.Δ.Α. της 8ης Απριλίου, 17120/09, Dhabí κατά Ιταλίας)», Διοικητική Δίκη 27(2) σελ. 161-167.
- Σαχπεκίδου, Ε. (2013). Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 2η έκδ., Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα.
- Σκανδάμης, Ν. (1994). Κράτος, δίκαιο και κοινωνία στην ενοποιημένη Ευρώπη - Διεπιστημονικές προσεγγίσεις με άξονα το Δίκαιο, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Στάγκος, Π. (2004). Η δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη, εκδ. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Συμεωνίδης, Ι. (Νοέμβριος 2003). «Η δικαιοδοσία των δικαστηρίων για την εκδίκαση υποθέσεων αναγκαστικής εκτελέσεως κατά του Ελληνικού Δημοσίου», Δίκη 34 (<http://www.kostabeys.gr>).